

การพึ่งพาตนเองและปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิ ในจังหวัดร้อยเอ็ด

Self-reliance and factors related to success in management of Khao Hom Ma-li products community enterprise in Roiet Province

วิภารัตน์ วงษ์พัง^{1*}, เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ¹ และ สินีหนู กรูทเมือง แสนเสริม¹

Wipharat Wongphang^{1*}, Penchamas Yooprasert¹ and Sineenuch Krutmuang sanserm¹

บทคัดย่อ: การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา 1) สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิ ในจังหวัดร้อยเอ็ด 2) การจัดการวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิ 3) การพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิ และ 4) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิ ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิ ในจังหวัดร้อยเอ็ด ที่ขอจัดวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 20 กลุ่ม รวมทั้งหมดจำนวน 320 ราย กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทอยยามาเน่ ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 178 ราย และสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple regression Analysis) ผลการศึกษาพบว่า 1) สมาชิกในวิสาหกิจชุมชนร้อยละ 80.34 เป็นผู้หญิง อายุเฉลี่ย 51.29 ปี มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.26 คน จบการศึกษาระดับประถมศึกษามากที่สุด ส่วนมากสถานภาพสมรสแล้ว ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา รายได้ของครัวเรือนจากภาคการเกษตรต่อปีเฉลี่ย 35,185.39 บาท และรายได้ของครัวเรือนจากนอกภาคเกษตรต่อปีเฉลี่ย 15,117.98 บาท 2) การจัดการวิสาหกิจชุมชนโดยรวมเกี่ยวกับการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิอยู่ในระดับมาก โดยมีการจัดการที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จด้านการจัดองค์กรมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านผู้นำ ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก ด้านการเงินและบัญชี ด้านการผลิต และด้านการตลาด ตามลำดับ 3) การพึ่งพาตนเอง พบว่า มีการพึ่งพาตนเองอยู่ในระดับมาก โดยการพึ่งพาตนเองทางด้านจิตใจ อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ การพึ่งพาตนเองด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากร และด้านเทคโนโลยี และ 4) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิในจังหวัดร้อยเอ็ด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีปัจจัยอยู่ 3 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านการเงินและบัญชี ด้านการผลิต และด้านผู้นำ

คำสำคัญ: ความสำเร็จ, การพึ่งพาตนเอง, วิสาหกิจชุมชน, จังหวัดร้อยเอ็ด

ABSTRACT: The objectives of this study were 1) to investigate the socio-economic background of the members of Khao Hom Ma-li Products Community Enterprise in Roiet Province, 2) to study the management of Khao Hom Ma-li Products Community Enterprise, 3) self-reliance of Khao Hom Ma-li Products Community Enterprise, and 4) factors related to self-reliance of Khao Hom Ma-li Products Community Enterprise. The population used in the study was 320 members from 20 groups of Khao Hom Ma-li Products Community Enterprise in Roiet province. Those groups applied for the community enterprise registration in Roiet Province. The sample size was determined based on Yamane's formula to be 178. Simple random sampling was used to select

¹ แขนงวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Agricultural Extension and Development, School of Agriculture and Cooperatives, Sukhothai Thammathirat - Open University

* Corresponding author: agasuben@stou.ac.th

the sample. An interview was used as an instrument to collect data. Data were then analyzed by percentage, mean, standard deviation, and multiple regression analysis. The results of this study showed that 1) 80.34% of the members were female. The average age was 51.29 years. The average number of household members was 4.26. Most of them graduated with a primary education level. Most of them were married person. Most of them worked as a farmer. The average agricultural household income per year was 35,185.39 baht and the average non-agricultural household income per year was 15,117.98 baht. 2) The overall community enterprise management in Khao Hom Ma-li Products was at a high level. An aspect with the highest level was organization management, followed by leader, member participation, financing and accounting, production, and marketing, 3) Self-reliance was a high level. An aspect with the highest level was psychological self-reliance, followed by social self-reliance, economic self-reliance, resource self-reliance, and technological self-reliance. 4) There were three factors related to self-reliance of Khao Hom Ma-li Products Community Enterprise in Roi-et province with a statistical significance level of .05 including leader, production, and financing and accounting.

Keywords: success, Self-reliance, Community Enterprise, Roi-et Province

บทนำ

จังหวัดร้อยเอ็ดได้กำหนดแผนพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ด ปี พ.ศ. 2557 - 2560 โดยกำหนดวิสัยทัศน์เพื่อเป็นทิศทางการพัฒนา คือ “เป็นผู้นำการผลิตข้าวหอมมะลิสู่สากล พัฒนาคนและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” มีพันธกิจ ในการพัฒนาประสิทธิภาพและมาตรฐานการผลิตข้าวหอมมะลิสู่สากล มีประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด ที่จะพัฒนาคุณภาพการผลิตและการตลาดสินค้าภาคการเกษตรให้ได้มาตรฐานและแข่งขันได้ (สำนักงานสถิติจังหวัดร้อยเอ็ด, 2557) จากแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิที่มีคุณภาพ ต่อยอดสู่การแปรรูปข้าวสารและผลิตภัณฑ์ข้าวต่าง ๆ ให้มีมูลค่าเพิ่ม จนทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิในจังหวัดร้อยเอ็ดมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามในปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนที่กำลังจัดตั้งขึ้นและที่ได้จัดตั้งขึ้นแล้วส่วนใหญ่มุ่งเน้นการตอบสนองด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก บางกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นยังประสบปัญหาไม่สามารถแก้ไขปัญหาความยากจนพร้อมทั้งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งกระบวนการดำเนินงานและการบริหารจัดการกลุ่มขึ้นอยู่กับแต่ละชุมชนเป็นหลักไม่มีหลักหรือแบบอย่างที่น่าเชื่อถือ จึงทำให้เกิดความหลากหลายในการดำเนินงานกลุ่มใดมีการบริหารจัดการได้อย่างเหมาะสม มีผู้นำที่มีความรู้ความเข้าใจ และได้รับการสนับสนุนจากภาคส่วนที่

เกี่ยวข้องมักจะประสบความสำเร็จ แต่ในทางตรงกันข้ามถ้ากลุ่มใดคนในกลุ่มขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการย่อมไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรและอาจต้องล้มเลิกการดำเนินงานไป (กัญญารัตน์, 2555) และต้องหยุดดำเนินการไป เนื่องจากขาดแนวทางการดำเนินงานที่เหมาะสม (Pengphoru, 2012) ซึ่งจากเหตุผลข้างต้นในปี พ.ศ. 2559 จึงเหลือกลุ่มที่สามารถดำเนินการจนถึงปัจจุบันมีจำนวนกลุ่มลดลง (กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2559) ทั้งนี้จากรายงานผลการศึกษาดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนที่ดำเนินการผลิตผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลินำร่อง จังหวัดร้อยเอ็ด ปี พ.ศ. 2556 พบว่าวิสาหกิจชุมชนบางกลุ่มมีข้อด้อยศักยภาพทางด้านการบริหาร โดยขาดการวางแผนในระยะยาว ไม่สามารถควบคุมปัจจัยทางการผลิตได้ส่งผลให้ผลิตสินค้าไม่ทัน นำไปสู่การไม่มีเงินทุนหมุนเวียนในการดำเนินการต่าง ๆ มีแนวโน้มไม่ประสบความสำเร็จสูงขึ้น เนื่องจากสภาพแวดล้อมภายนอกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ นโยบายการเงิน งบประมาณ และสังคม ทำให้เกิดการแข่งขันทางธุรกิจที่รุนแรงยิ่งขึ้น หากปล่อยไว้วิสาหกิจชุมชนต้องประสบสภาวะขาดทุน (กรกฎ, 2561) ในการล้มเลิกการดำเนินการของบางกลุ่ม กลับเป็นที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งว่าทำไมบางกลุ่มถึงยังดำเนินการต่อไปได้และเกิดความสำเร็จ ซึ่งกลุ่มวิสาหกิจวิสาหกิจ

ชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิ จังหวัดร้อยเอ็ด คือหนึ่งในกลุ่มที่ยังดำเนินการจนถึงปัจจุบัน

ปัจจัยหรือกระบวนการดำเนินงานอะไรบ้างที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จและจึงเป็นคำถามที่ผู้ศึกษาสนใจจะร่วมหาคำตอบ ซึ่งคำตอบที่ได้จากการศึกษาในประเด็นข้างต้นจะสามารถตอบคำถามและเป็นข้อมูลหรือแนวทางในการดำเนินงาน การบริหารจัดการกลุ่ม ให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่นๆ ที่สนใจรวมถึงนักวิจัย นักวิชาการ นักส่งเสริม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำไปเป็นตัวอย่างในการดำเนินงาน และนำไปส่งเสริมพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เกิดความสำเร็จอย่างยั่งยืนต่อไป

วิธีการศึกษา

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิในจังหวัดร้อยเอ็ด ที่ขอจดวิสาหกิจชุมชนและได้รับการอนุมัติแล้วในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 20 อำเภอ อำเภอละ 1 กลุ่ม โดยเป็นกลุ่มนำร่องกลุ่มแรกของแต่ละอำเภอ รวมทั้งหมดจำนวน 320 ราย

ขนาดตัวอย่างและกลุ่มตัวอย่าง คำนวณขนาดโดยใช้สูตรของทอโรยามาเน ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

จากสมาชิกวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิในจังหวัดร้อยเอ็ด ที่เป็นกลุ่มนำร่องของแต่ละอำเภอจำนวน 20 กลุ่ม ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 178 คน และทำการสุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มแบบง่ายโดยวิธีการจับฉลาก

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้เป็นแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ

1) ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับสภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจ 2) การจัดการวิสาหกิจ

ชุมชน 3) การพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชน และ 4) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษาค้างนี้ผู้วิจัยได้นำข้อมูลด้านข้อมูลพื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับสภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ในตอนที่ 1 โดยใช้การแจกแจงความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) และค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) สำหรับตอนที่ 2 และ 3 ใช้สถิติค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ส่วนตอนที่ 4 การวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิในจังหวัดร้อยเอ็ด ใช้การวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple regression Analysis) โดยมีตัวแปรอิสระ 6 ตัวแปร ประกอบด้วย ปัจจัยดังนี้ 1) ด้านการจัดองค์กร 2) ด้านการเงินและบัญชี 3) ด้านการผลิต และ 4) ด้านการตลาด 5) ด้านผู้นำ และ 6) ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกและตัวแปรตาม คือ การพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชน ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

ผลการศึกษาและวิจารณ์

สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิในจังหวัดร้อยเอ็ด

ด้านสภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของวิสาหกิจชุมชน พบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 51.29 ปี โดยมีช่วงอายุ 40-63 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษามากที่สุด สมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.26 คน นอกจากนี้จะเป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน แล้วส่วนใหญ่ยังเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร/กลุ่มอาชีพเกษตรกร ส่วนมากประกอบอาชีพทำนา รายได้ของครัวเรือนจากภาคการเกษตรต่อปีเฉลี่ย 35,185.39 บาท และรายได้ของครัวเรือนจากนอกภาคเกษตร ต่อปีเฉลี่ย 15,117.98 บาท มีที่มาของทุนในการประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชน จากการระดมทุนของสมาชิก และสมาชิกส่วนใหญ่เคยกู้เงินมาใช้ในการประกอบ

กิจการของวิสาหกิจชุมชน โดยมีแหล่งเงินทุนมาจาก ธ.ก.ส. เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ปลูกข้าว เป็นอาชีพหลักมาตั้งแต่บรรพบุรุษ การศึกษาถือว่ามีน้อยสภาพทั่วไปความเป็นมาและการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิ จัดตั้งขึ้นโดยการตระหนักถึงภาวะการดำเนินงานเมื่อนอกเหนือจากฤดูกาลเก็บเกี่ยวข้าว โดยใช้วัตถุดิบในการผลิตที่มีในท้องถิ่น และต้นทุนไม่สูงมากนัก ส่วนข้าวหอมมะลิที่นำมาใช้คือส่วนของปลายข้าวหักที่เหลือโดยนำมาบดเป็นแป้งข้าวหอมมะลิที่มีความหอม นุ่ม เพื่อแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น ขนม เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชนและเพื่อแก้ไขปัญหาการว่างงาน เพราะชาวบ้านบางส่วนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกในวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ เมื่อนอกเหนือจากฤดูกาลทำนาจะประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ซึ่งมีรายได้ไม่แน่นอน บางรายถึงกับไปทำงานในต่างจังหวัด นั่นเป็นเหตุผลที่สมาชิกวิสาหกิจชุมชนได้มีการรวมตัวกันในการแปรรูปสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ เป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนและครอบครัวเพิ่มขึ้นอีกทางเลือกหนึ่ง

การจัดการวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิในจังหวัดร้อยเอ็ด

สมาชิกวิสาหกิจชุมชนชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิในจังหวัดร้อยเอ็ด มีการจัดการที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ โดยรวมและรายด้านทุกด้าน อยู่ในระดับมาก โดยมีการจัดการที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จด้านการจัดองค์กรมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านผู้นำ ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก ด้านการเงินและบัญชี ด้านการผลิต และด้านการตลาด (Table 1)

ด้านการจัดองค์กร มีระดับการจัดการโดยรวมอยู่ในระดับดี (Table 1) กลุ่มได้มีการดำเนินงานในรูปแบบของคณะกรรมการ มีกฎ ระเบียบข้อบังคับให้สมาชิกปฏิบัติตาม มีการจัดแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจน โดยมีการคัดเลือกสมาชิกในการแบ่งหน้าที่ให้เหมาะสมกับงานที่ได้รับมอบหมายตามความถนัดหรือประสบการณ์เพื่อให้การดำเนินงานของกลุ่มประสบความสำเร็จตามเป้าหมายและยั่งยืน มีการ

วางแผนงานและกำหนดทิศทางขององค์กร วิสาหกิจชุมชนต้องบริหารจัดการเรื่องที่เกิดขึ้นภายในองค์กรด้วยตนเอง ทั้งด้านการเงิน ด้านระบบงาน และด้านระบบบุคลากร ทางด้านสายงานผลิต ในทุกด้านจะต้องเกิดจากการวางแผนอย่างรอบคอบร่วมกันภายในองค์กร (รังสรรค์, 2542)

ด้านผู้นำ มีระดับการจัดการโดยรวมอยู่ในระดับดี (Table 1) โดยผู้นำนั้นมีความสามารถในการบริหารธุรกิจของวิสาหกิจชุมชนโดยดูจากผลประกอบการ นั้นเป็นเพราะผู้นำของกลุ่มมีคุณธรรมมีวิสัยทัศน์กล้าตัดสินใจ ให้คำแนะนำปรึกษากับสมาชิก มีคำตอบแทนเบี่ยงเบน เพื่อกระตุ้นให้สมาชิกมีแรงจูงใจ มีภาวะผู้นำ และมีหลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการ มีการดำเนินงานอย่างมีความรับผิดชอบต่อลูกค้า เช่น ไม่เอาเปรียบ ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลามีคุณภาพ ปลอดภัย ความรับผิดชอบต่อสาธารณะ การใช้ทรัพยากร การไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดการขยะ สิ่งปฏิกูล การดูแลน้ำเสีย การบริหารจัดการไปรุ่งใสกระจายอำนาจตรวจสอบได้ สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลให้กลุ่มประสบผลสำเร็จในการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนมีความยั่งยืนต่อไปภายภาคหน้าได้ การอบรมผู้นำในการบริหารจัดการกลุ่มในหน่วยงานที่รัฐจัดยังมีน้อยในการพัฒนาผู้นำให้มีศักยภาพในการดำเนินงานมากขึ้น ดังนั้นหน่วยงานรัฐจึงควรเพิ่มการอบรมในด้านความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่มให้กับผู้นำ

ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก มีระดับการจัดการโดยรวมอยู่ในระดับดี (Table 1) สมาชิกมีการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม เช่น มีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจในการประกอบธุรกิจและการบริการสังคม การมีส่วนร่วมในด้านการวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุของปัญหา การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสาธารณะของกลุ่มอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และสมาชิกให้ความร่วมมือในการดำเนินการทุกขั้นตอน การวางแผนเริ่มตั้งแต่การผลิตจนถึงขั้นตอนการวางแผนการตลาดออกสู่ผู้บริโภค

ด้านการเงินและบัญชี มีระดับการจัดการโดยรวมอยู่ในระดับดี (Table 1) มีการเปิดเผยข้อมูลทางการเงินและข้อมูลอื่น ๆ แก่สมาชิก มีระบบการ

จัดการบัญชีแบบไปรษณีย์ ตรวจสอบได้ โดยมีการเปิดเผยและรายงานข้อมูลทางการเงินให้สมาชิกทุกคนในกลุ่มรับทราบกันอย่างทั่วถึง เกี่ยวกับรายละเอียดของรายจ่ายในส่วนของการลงทุน ค่าแรง ค่าบำรุงรักษา รายได้จากการขาย กำไร และในส่วนของการเงินกองกลาง กลุ่มมีสวัสดิการให้สมาชิกกู้ยืมเงินได้เมื่อมีความจำเป็น

ด้านการผลิต ระดับการจัดการโดยรวมอยู่ในระดับดี (Table 1) ได้มีการวางแผนการผลิต ควบคุมการผลิตให้มีคุณภาพ โดยในการผลิตนั้นสมาชิกในกลุ่มได้ปฏิบัติตามขั้นตอนหรือกระบวนการผลิตทุกขั้นตอน ได้มีการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้ทันสมัยตรงตามความต้องการของลูกค้า โดยมีบรรทัดฐานที่ได้มาตรฐาน และรูปแบบสวยงาม มีการส่งสินค้าได้ทันตามที่กำหนดไว้ ส่งผลให้สินค้าที่ผลิตนั้นได้มาตรฐาน สร้างความเชื่อถือและเชื่อมั่นก่อนส่งมอบให้ลูกค้า

ด้านการตลาด ระดับการจัดการโดยรวมอยู่ในระดับดี (Table 1) มีแหล่งจำหน่ายหรือตลาด และเครือข่ายที่แน่นอน มีสำรวจราคาในท้องตลาดที่ใกล้เคียงเพื่อนำมากำหนดราคาของสินค้า มีการนำสินค้าไปจำหน่ายในงานแสดงสินค้าต่าง ๆ เช่น งานกาชาดประจำปีของจังหวัดร้อยเอ็ด งานประจำปีเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้และช่องทางการตลาดให้เปิดกว้างมากขึ้น แต่กลุ่มวิสาหกิจของชุมชนนั้นยังขาดการประชาสัมพันธ์สินค้าผ่านสื่อต่าง ๆ ที่หลากหลาย เพราะสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจนั้นไม่มีความรู้ด้านสื่อออนไลน์ นั่นเป็นเพราะสมาชิกส่วนใหญ่จบการศึกษาคู่ในระดับประถมศึกษา ซึ่งส่งผลให้การประชาสัมพันธ์ในการกระจายสินค้าโดยผ่านทางช่องทางสื่อไม่หลากหลาย

Table 1 Management of Khao Hom Ma-li Products Community Enterprise in Roiet Province

Variable	Management	
	$\bar{X}$	S.D.
Organization	4.54	0.58
Finance and Accounting	4.44	0.64
Production	4.20	0.61
Marketing	4.12	0.65
Leadership	4.51	0.65
Participation of members	4.46	0.56

การพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิในจังหวัดร้อยเอ็ด

การศึกษาการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิ ในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม มีการพึ่งพาตนเองอยู่ในระดับมาก (Table 2) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนมีการพึ่งพาตนเองทางด้านจิตใจ อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากร และด้านเทคโนโลยี ตามลำดับ (Table 2) ที่เป็นเช่นนี้เพราะวิสาหกิจชุมชนนั้นมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการหลาย ๆ ด้าน ดังนี้

การพึ่งพาตนเองทางด้านจิตใจ มีความสำคัญเป็นลำดับแรกในแง่ของการกระตุ้นให้ บุคคลคิด แสวงหาหลักการและแนวทาง เพื่อนำมาพัฒนาตนเองและสังคม ซึ่งการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนในด้านจิตเจอนั้น โดยรวมมีการพึ่งพาตนเองอยู่ในระดับมากที่สุด โดยได้มีการเฝ้าหาความรู้ ในการปรับปรุงสินค้าให้ดีขึ้น มีจิตใจมุ่งพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ สมาชิกส่วนใหญ่มีความเข้มแข็งทางด้านจิตใจ เป็นเพราะวิถีชีวิตที่พอเพียงของชาวบ้านนั่นเอง โดยหมู่บ้านส่วนใหญ่จะนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต มีภูมิคุ้มกันในตนเอง นั่นคือสิ่งสำคัญที่ทำให้ชุมชนมีการพึ่งพาตนเองทางด้านจิตใจพร้อมที่จะเผชิญกับ

ปัญหาต่างๆ และองค์กรที่นำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต รวมทั้งตระหนักในคุณธรรม เป็นเหตุให้สมาชิกกองทุนหมู่บ้านมีการพึ่งตนเองทางด้านจิตใจอยู่ในระดับมาก (ณรัชชอร์, 2553)

การพึ่งพาตนเองด้านสังคม โดยรวมมีการพึ่งพาตนเองอยู่ในระดับมาก นั้นเป็นเพราะสมาชิกมีความเสียสละ และทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เช่น การทำกิจกรรมรณรงค์การทิ้งขยะในชุมชน สิ่งปฏิกูล การดูแลน้ำเสียในชุมชน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในกลุ่ม และชุมชนคนไทยส่วนใหญ่มีการอยู่อาศัยแบบเครือญาติ มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน อยู่เสมอ สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับส่วนรวม มีน้ำใจแบ่งปันกันในสังคม ช่วยเหลือกันด้วยความเต็มใจ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีความรับผิดชอบในงานของชุมชนที่ได้รับมอบหมาย ในด้านสังคมเกษตรกรใช้หลักการพึ่งพาตนเองทางด้านสังคม เพื่อให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชน นอกจากต้องช่วยกันในงานส่วนรวมแล้ว เกษตรกรยังมีความรับผิดชอบในงานของชุมชนที่ได้รับมอบหมายโดยทำด้วยความเต็มใจ (กมลวรรณ, 2558)

การพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจ ของวิสาหกิจชุมชนมีการพึ่งพาตนเองอยู่ในระดับมากคือ สร้างรายได้จากการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนขายผลิตภัณฑ์แปรรูปจากข้าวหอมมะลิ มีการลดต้นทุนโดยซื้อวัตถุดิบจากท้องถิ่น ซึ่งจะมีต้นทุนถูกกว่าการซื้อจากภายนอกโดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง บางครั้งวัตถุดิบที่ใช้เป็นของสมาชิกในกลุ่มด้วยกันเอง และมีการปันผลให้แก่สมาชิก มีการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข มีรายได้เพียงพอ

ต่อรายจ่าย ทั้งจากการประกอบอาชีพหลักและประกอบอาชีพเสริมทำให้มีรายได้ภายในครัวเรือนเพิ่มขึ้น

การพึ่งพาตนเองด้านทรัพยากร โดยได้มีการนำทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนมาประยุกต์ใช้ได้อย่างคุ้มค่า ทำให้ไม่สิ้นเปลืองทรัพยากรธรรมชาติ อีกทั้งยังช่วยดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนไม่ให้หมดสิ้นไป โดยได้มีการร่วมกันรณรงค์สร้างจิตสำนึกในการประหยัดทรัพยากร โดยผู้ใหญ่ในชุมชนปลูกฝังให้รักธรรมชาติ ไม่ทำลาย เช่น ไม่เผาไม้ทำลายป่าหรือไม่เผาขยะร่วมมือกันในการจัดกิจกรรมปลูกป่าทดแทน สนับสนุนส่งเสริมการบำรุงรักษา และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ เกษตรกรมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด นำทรัพยากรธรรมชาติไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์และมีประสิทธิภาพสูงสุด และรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้ดำรงอยู่สืบไป (กมลวรรณ, 2558)

การพึ่งพาตนเองด้านเทคโนโลยี ในปัจจุบันนี้มีเทคโนโลยีสมัยใหม่ต่าง ๆ เข้ามามากภายในชุมชน ซึ่งต่างจากอดีตที่ใช้เทคโนโลยีภูมิปัญญาท้องถิ่นมากกว่า เช่น มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการทำเกษตรกรรม โดยใช้เทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่มาช่วยในทางการเกษตรอย่างแพร่หลาย ซึ่งสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ดยังคงใช้เทคโนโลยีในทางการเกษตรแบบผสมผสาน กลุ่มได้ใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นร่วมกับ การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่มาพัฒนา เป็นผลิตภัณฑ์อย่างสมดุล และกลุ่มยังนำเครื่องมือสมัยใหม่เข้ามาใช้ในกระบวนการผลิตของกลุ่ม ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกพื้นที่ (วัชรชัย และคณะ, 2560)

Table 2 Self-Reliance of Khao Hom Ma-li Products Community Enterprise in Roi-et Province

Variable	Self-Reliance	
	$\bar{X}$	S.D.
Technology	3.73	0.64
Economy	4.12	0.76
Resource	3.94	0.85
Mind	4.51	0.51
Society	4.15	0.78

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิในจังหวัดร้อยเอ็ด

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิในจังหวัดร้อยเอ็ดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มี 3 ปัจจัย โดยเรียงลำดับจากตัวแปรที่มีผลต่อการผันแปรในตัวแปรตามในแบบคะแนนมาตรฐานมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ดังนี้ ด้านผู้นำด้านการผลิต และด้านการเงินและบัญชี โดยมีค่าคงที่เท่ากับ 0.126 มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยในรูปคะแนนดิบ คือ .375, .189 และ .176 ตามลำดับ และมีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยในรูปคะแนนมาตรฐาน คือ .509, .192 และ .204 ตามลำดับ (Table 3) เขียนเป็นสมการพยากรณ์ได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิ ในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้คะแนนดิบ

$$Y' = 0.126 + .375 \text{ Leadership} + .189 \text{ Production} + .176 \text{ Finance and Accounting}$$

สมการพยากรณ์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิ ในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้คะแนนมาตรฐาน

$$Z'_y = .509Z_{\text{Leadership}} + .192Z_{\text{Production}} + .204Z_{\text{Finance and Accounting}}$$

ปัจจัยที่เกี่ยวกับด้านผู้นำ มีผลต่อการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิในจังหวัดร้อยเอ็ด เนื่องจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีผู้นำที่ดีมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่มประสบผลสำเร็จ มีผลประกอบการที่สามารถขับเคลื่อนให้กลุ่มอยู่รอด โดยมีการเข้ารับการอบรมหาความรู้ใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

มีความซื่อสัตย์โดยมีความโปร่งใสในการบริหารจัดการด้านการเงิน มีมนุษยสัมพันธ์ดีและมีความรับผิดชอบต่องบหน้าที่ของตน มีความเสียสละที่จะทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม จึงทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จได้ นอกจากนี้ลักษณะของผู้นำที่ดีต้องรู้จักใช้คนให้มีความเหมาะสมกับงาน เกิด

ความศรัทธาในการทำงาน มีความฉลาดทันคน ทันเหตุการณ์ มองการณ์ไกล กล้าตัดสินใจและแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้และมีความรู้ความสามารถในเรื่องกิจกรรมของกลุ่มเป็นอย่างดี (วิวิธรรณ, 2553)

ปัจจัยที่เกี่ยวกับด้านการผลิต มีผลต่อการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิในจังหวัดร้อยเอ็ด ทั้งนี้เป็นเพราะการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการวางแผนจัดเตรียมวัตถุดิบไว้เพียงพอต่อการผลิตแต่ละครั้ง วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตมาจากชุมชนเป็นหลัก และมีการเก็บรักษาวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตเป็นอย่างดี โดยมีโรงเก็บรักษาวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต การที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีการบริหารจัดการกลุ่ม การบริหารด้านการผลิต การตลาด มีการวางแผนการดำเนินการต่าง ๆ ภายในกลุ่ม มีการจัดองค์กรที่ดีแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน มีเครื่องมือและอุปกรณ์ในการดำเนินกิจกรรมอย่างเหมาะสม และมีการตลาดที่เข้มแข็งสามารถ

แข่งขันกับกลุ่มอื่น ๆ ได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนสำคัญและเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จ ทำให้กลุ่มนั้นประสบความสำเร็จได้อย่างยั่งยืน (วิเชียร, 2549)

ปัจจัยที่เกี่ยวกับด้านการเงินและบัญชี มีผลต่อการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิ ในจังหวัดร้อยเอ็ด ที่เป็นเช่นนี้เพราะการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของกลุ่มวิสาหกิจนั้นสามารถตรวจสอบได้ มีรายละเอียดการใช้จ่ายเงินไว้อย่างชัดเจนและเป็นปัจจุบัน ทำให้ส่งผลต่อการวางแผนทางการเงินในอนาคต โดยไม่ต้องไปกู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ ซึ่งปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ภายในกลุ่มโดยไม่ต้องไปกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินและทำให้กิจการสามารถดำรงอยู่ได้หากมีการรับคำสั่งซื้ออย่างเพียงพอซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบการหมุนเวียนทางการเงินภายในกลุ่มที่ดี (วานิสสา, 2551)

Table 3 Factors Related to Self-Reliance of Khao Hom Ma-li Products Community Enterprise in Roi-et Province

Variable	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
Self-Reliance (Constant)	.126	.143		.887	.376
Organization	.076	.064	.087	1.189	.236
Finance and Accounting	.176	.035	.204	4.992	.000*
Production	.189	.034	.192	5.608	.000*
Marketing	.068	.052	.080	1.319	.189
Leadership	.375	.038	.509	9.855	.000*
Participation of members	.017	.038	.017	.433	.666

* statistically significantly at .05 level.

B : Unstandardized Regression Coefficients

Beta : standardized Regression Coefficients

สรุป

สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ร้อยละ 80.34 เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 51.29 ปี โดยมีช่วงอายุ 40-63 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษามากที่สุด สมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.26 คน นอกจากจะเป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนมากประกอบอาชีพทำนา รายได้ของครัวเรือนจากภาคการเกษตรต่อปีเฉลี่ย 35,185.39 บาท และรายได้ของครัวเรือนจากนอกภาคเกษตร ต่อปีเฉลี่ย 15,117.98 บาท วิสาหกิจชุมชนมีการจัดการโดยรวมเกี่ยวกับการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิอยู่ในระดับมาก โดยมีการจัดการที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จด้านการจัดองค์กรมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านผู้นำ ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกด้านการเงินและบัญชี ด้านการผลิต และด้านการตลาดตามลำดับ สำหรับการพึ่งพาตนเอง พบว่าวิสาหกิจชุมชนมีการพึ่งพาตนเองอยู่ในระดับมาก โดยการพึ่งพาตนเองทางด้านจิตใจอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ การพึ่งพาตนเองด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากร และด้านเทคโนโลยี ตามลำดับ ปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิในจังหวัดร้อยเอ็ดพบว่าตัวแปรอิสระสามารถพยากรณ์การผันแปรของตัวแปรตาม ได้ร้อยละ 87.2 มีตัวแปรอิสระ 3 ตัว ที่มีผลต่อการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คือ ด้านผู้นำ ด้านการผลิต และด้านการเงินและบัญชี ดังนั้นจึงควรส่งเสริมและพัฒนาให้ผู้นำมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน พร้อมกับหน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนด้านการตลาดใน

การทำเว็บไซต์ให้แก่มูลนิธิแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิอย่างทั่วถึง เพื่อให้เป็นที่เผยแพร่ของการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิของจังหวัดร้อยเอ็ดให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งมีการจัดการระบบของการกระจายสินค้า ให้มีช่องทางในการจำหน่ายสินค้าไปสู่ผู้บริโภคหลายหลายช่องทางเพิ่มมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กัญญารัตน์ เฟื่องพ้อ. 2555. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตเมืองและชนบท กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาส่งเสริมการเกษตร. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- กมลวรรณ ตรีรัตน์. 2558. การดำเนินชีวิตโดยใช้การพึ่งตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโครงการซึ่งหัวมันตามพระราชดำริ กรณีศึกษา: เกษตรกร บ้านหนองคอไก่ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดเพชรบุรี. วารสาร Veridian E-Journal, Slipakorn University. 8: 1114-1125.
- กรกฎ สระคูพันธ์. 2561. การศึกษาการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปแป้งจากข้าวหอมมะลิ กรณีศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด. รายงานการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร. 2559. จำนวนวิสาหกิจชุมชนจำแนกตามพื้นที่. <https://bit.ly/2RjTRNY>. ค้นเมื่อ 22 มกราคม 2561.
- ณัฐกาล เรืองอุดม. 2554. ความสัมพันธ์ระหว่างการพึ่งพาตนเองกับทุนทางสังคมของชุมชน ตลาดน้ำคลองลัดมะยม แขวงบางระมาด เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร. ปริญญาโท สาขาการปกครองท้องถิ่น สาขาการปกครองท้องถิ่น. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- ณรัชชอร์ พิพัฒน์ธนากร. 2553. การพึ่งตนเองของสมาชิกกองทุนหมู่บ้านในเขตเทศบาลเมืองกระทุ่มล้ม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธวัชชัย พินิจใหม่, สุดารัตน์ แซ่มเงิน, สาวิตร์ รังสิภัทร์ และทิพวัลย์ สีจันทร์. 2560. การพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษา วิสาหกิจชุมชนแปรรูปสมุนไพรพื้นบ้านนาโพธิ์ ตำบลท่าแร่ อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี. วารสารการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน. 10: 70-80.
- รวีวรรณ ไชยเมืองเลน. 2553. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มส่งเสริมอาชีพปลูกข้าวโพด หมู่ที่ 4 ตำบลหนองปลิง อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร. การศึกษาอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครองท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- รังสรรค์ ปิติปัญญา. 2542. ศักยภาพของชุมชนในการทำธุรกิจอุตสาหกรรม. วารสารเศรษฐศาสตร์ประยุกต์. 5: 99-113.
- วานิสา สุรินทาส. 2551. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ประเภท ผ้าไหมทอยกดอก กรณีศึกษากลุ่มทอผ้าบ้าน ศรีเมืองผู้ ตำบลเวียงยอ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- วิเชียร ธิมาชัย. 2549. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรในอำเภอยางชุมน้อย จังหวัดยโสธร. วิทยานิพนธ์เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาส่งเสริมการเกษตร, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สำนักงานสถิติจังหวัดร้อยเอ็ด. 2557. รายงานวิเคราะห์สถานการณ์จังหวัดร้อยเอ็ด. <https://bit.ly/2Wojcd3>. ค้นเมื่อ 22 กันยายน 2561.
- อริญญา ตัญญะเกตุ. 2541. ปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินโครงการป่าวังไปง-ชนแดน-วังกำแพง จังหวัดเพชรบูรณ์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- Pengphoru, K. 2012. Factors Affecting the Success of Small and Micro Community Enterprise Groups in Min Buri and NongChok District, Bangkok. Master's thesis. Kasetsart University, Bangkok.